

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ
ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ**

**ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИ
ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ**

**ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИ
ДАВЛАТ БОЖХОНА
ҚЎМИТАСИ
БОЖХОНА
ИНСТИТУТИ**

**“ЎЗБЕКИСТОН ИҚТИСОДИЁТИНИНГ
ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНИШИ ДОИРАСИДА
ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ ФАОЛИЯТНИ ДАВЛАТ
ТОМОНИДАН ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ”**

**мавзусида республика илмий-амалий анжумани материаллари
тўплами**

Сборник материалов научно-практической конференции на тему

**“АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
В КОНТЕКСТЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ
ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА”**

Тошкент шаҳри, 2019 йил, 24 апрель

conclusion and given some suggestions on the development of the customs tariff system in the development of foreign economic activity. It will play a significant role in order to select the optimal variant for using of customs tariffs:

- the mechanism of effective customs control of the cost of goods should be improved;
- it should be unique customs tariff order to give preferences for FEA participants;
- it should be a creation of the same conditions for all FEA participants, elimination of the special preferences on the payment of taxes and customs payments. To build a healthy competitive environment for the implementation of foreign trade operations by this principle.

*Sh.Sh. To'rayev, AKTSIM fakulteti dekani,
iqtisod fanlari nomzodi, dotsent,
N.G'. Sharipov, AKTSIM yo'nalishi
magistratura talabasi,
TATU*

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA TASHQI IQTISODIY FAOLIYATNI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING IQTISODIY JIHATLARI

O'zbekiston mustaqillikka erishgan dastlabki kunlardan boshlab jahon tajribasini hamda milliy iqtisodiyot rivojlanishning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda o'z tashqi iqtisodiy faoliyatini amalga oshirishni boshladi. O'tgan davr mobaynida mamlakatda xalqaro iqtisodiy hamjamiyatga integratsiyalashish va tadbirkorlik subyektlari tomonidan tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish bo'yicha izchil ishlar olib borildi. Mamlakat taraqqiyotining har bir bosqichida uning o'z oldiga qo'ygan vazifalari mavjud bo'lib, davlatning iqtisodiy siyosati bu vazifalarni bajarilishiga qaratilmog'i kerak. Ular orasida eng muhimlari quyidagilar:

- eksportni rivojlantirish va uning tuzilishini yaxshilash. Chunki eksportga yo'naltirilgan iqtisodiyotni shakllantirish milliy ishlab chiqarishni texnik iqtisodiy jihatdan jahon darajasiga ko'taradi, uning tuzilishini takomillashtiradi, Respublika valyuta zaxiralarini ko'paytiradi;
- import tuzilishini takomillashtirish, ya'ni uni milliy ishlab chiqarishni zamonaviylashtirish va kengaytirishga qaratish, import

siyosatida bo'lgan kamchilik, xatolarni bartaraf etish;

– O'zbekistonning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash, ya'ni ma'lum darajada tashqi iqtisodiy faoliyatda eksport-import operatsiyalari, valyutani olib chiqish, boshqa xalqaro bitimlar ustidan davlat nazoratini o'rnatish⁸.

O'zbekistonning tashqi iqtisodiy siyosati aniq belgilangan maqsadlar va ularni amalga oshirishga qaratilgan asosiy tadbirlarni o'z ichiga oladi. Birinchidan, respublika milliy iqtisodiyotining kuchli eksport bo'g'inini tashkil etuvchi va uni jahon bozorida munosib o'ringa ega bo'lishini ta'minlovchi sohalarini aniqlash. Ikkinchidan, iqtisodiyotning eksport bo'g'inida davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash usullaridan keng foydalanish. Bu usullar quyidagilardan iborat:

– eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishni kengaytirish uchun imtiyozli foizlar bo'yicha ko'p muddatli kreditlar ajratish, mo'ljallangan investitsiyalarni sug'urtalash;

– eksport qiluvchilarga milliy ishlab chiqarish va uning xorijiy raqobatchilar ishlab chiqarishi harajatlari o'rtasidagi farqni qoplash;

– davlat tomonidan respublikaga ilg'or texnologiyalar, tajribalar, bilimlarning kirib kelishiga subsidiyalar ajratish;

– eksport va importni litsenziyalash yoki chetga mol chiqarishga va chetdan uni olib kelishga ruxsatnomalar berish;

– ishlab chiqarish jarayonida qatnashuvchi, xorijdan keltiriladigan xom ashyo va materiallar, asbob-uskunalar va jihozlar ulushini bosqichma-bosqich kamaytirish va boshqalar⁹.

Shu bilan birga, tashqi iqtisodiy siyosat milliy valyutani mustahkamlash va uni boshqa valyutalarga erkin almashuvini ta'minlashni, ichki narxlarni jahon bozori narxlariga yaqinlashtirish maqsadida baholar islohotini tugallash, tashqi iqtisodiy faoliyatning me'yoriy va huquqiy asoslarini xalqaro talablar darajasiga yetkazishni nazarda tutadi.

O'zbekistonda tashqi iqtisodiy faoliyat ikki yo'nalishda olib borilmoqda: MDHdagi respublikalar bilan; ikkinchidan, xorijiy davlatlar bilan.

Agar birinchi yo'nalish, O'zbekistonni kam harajatlar sarflab, keng ko'lamda xomashyo, tayyor mahsulotlar, texnologiyalar, fan-texnika axborotlari bozoriga kirib borishini ta'minlasa, unga qudratli transport

⁸Abulqosimov H., Xamrayev O. Iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish. – T.: Iqtisodiyot-moliya, 2017.

⁹ Aliyev A. Tashqi iqtisodiy faoliyatni davlat tomonidan tartibga solish. – T., 2014.

tarmoqlari va aloqa vositalaridan foydalanish imkoniyatini yaratsa, ikkinchi yoʻnalish, respublika iqtisodiyotini keng ravishda jahon hamjamiyatiga birlashuvining iqtisodiy va tashkiliy-huquqiy asoslarini yaratish imkonini beradi.

Hozirgi paytda respublikada yuqoridagi holatlarni hisobga olgan holda tashqi iqtisodiy faoliyatni boshqarish tuzimi shakllanmoqda va uni tarkibiga kirgan tashkilotlar faoliyati takomillashtirilmoqda, asosiy vazifalari aniqlanmoqda.

Tashqi iqtisodiy faoliyatni davlat tomonidan tartibga solish bosqichida tashqi iqtisodiy faoliyatni boshqarish tizimining asosiy vazifalari quyidagilar hisoblanadi:

- respublika milliy manfaatlariga javob beruvchi va uning jahon hamjamiyatidagi oʻrnini taʼminlovchi tashqi iqtisodiy siyosatni ishlab chiqish va amalga oshirish;

- tashqi iqtisodiy faoliyatni tashkil etishning qonuniy asoslarini oʻrnatish;

- mulkchilik koʻrinishining turli shakllaridan qatʼi nazar, tashqi iqtisodiy faoliyatning barcha ishtirokchilari uchun eng yuqori samaradorlikni taʼminlash, ularning faoliyati va manfaatlarini himoya qilish;

- milliy iqtisodiyotni muvaffaqiyatli isloh etish uchun tashqi iqtisodiy omildan toʻliq foydalanish.

- Prezident, Oliy Majlis va Vazirlar Mahkamasi Oʻzbekiston tashqi iqtisodiy faoliyatning rivojlanish strategiyasini aniqlaydi, uning normativ bazasini ishlab chiqadi va xalqaro iqtisodiy munosabatlarning barcha ishtirokchilari harakatiga umumiy rahbarlik va ular ustidan nazoratni amalga oshiradi;

- tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solishning davlat usullarini ishlab chiqadi va qoʻllaydi (bojxona tariflari, eksport kvotalari, tashqi iqtisodiy faoliyatni bilan shugʻillanishga ruxsat va boshqalar);

- vazirlikka taqdim etilgan ruxsatga mos keluvchi mahsulotlar boʻyicha eksport- import operatsiyalarini oʻtkazadi;

- tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlari tomonidan tuziladigan tashqi iqtisodiy shartnoma va kelishuvlarni tekshirishni amalga oshiradi¹⁰.

Tashqi iqtisodiy faoliyatni boshqarishning tarmoq tashkilotlari tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshiruvchi vazirliklar, idoralar, yirik

¹⁰ Xalq soʻzi gazetasi, 19(7249)-son, 2019-yil 29-yanvar.

korxonalar va tashkilotlarning maxsus bo‘linmalaridan tashkil topgan. Ular tarmoq, idora, korxona va tashkilotlar tashqi iqtisodiy faoliyatini rivojlantirish dasturini ishlab chiqadi, xorijiy sheriklar bilan shartnoma va bitimlar tuzadi, tashqi iqtisodiy aloqalarni rivojlantirishning aniq yo‘nalishlari bo‘yicha Vazirlar Mahkamasiga takliflar tayyorlaydi.

Tashqi iqtisodiy faoliyatni boshqarishda funksional tashkilotlar ham muhim rol o‘ynaydi. Bu tashkilotlarga Tashqi iqtisodiy aloqalar, savdo va investitsiya vazirligi, Iqtisodiyot vazirligi, Moliya vazirligi, Davlat soliq qo‘mitasi, Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi va boshqalar kiradi. Bu idoralarning har biri o‘z mas’uliyat doirasiga kiruvchi masalalarni hal etadi va ularning natijasi uchun javobgardir.

Tashqi iqtisodiy aloqalar, savdo va investitsiya vazirligi, respublika tashqi iqtisodiy faoliyatni tahlil qilish va istiqbolini belgilashni amalga oshiradi, tashqi iqtisodiy aloqalar samaradorligini oshirishga, iqtisodiyotni ichki omillar vositasida ko‘tarishga asoslangan, tashqi iqtisodiy faoliyatni yaxshilashga qaratilgan taklif va tavsiyalarni tayyorlaydi.

Tashqi savdo aloqalarining samaradorligini yanada oshirish, tashqi savdoni liberallashtirish, eksport salohiyatini mustahkamlash hamda raqobatdosh mahalliy mahsulotlarni tashqi bozorlarga chiqarish tizimini takomillashtirish, mahsulot ishlab chiqaruvchi korxonalar bilan xorijiy sheriklar o‘rtasida savdo sohasida uzoq muddatli barqaror sheriklik munosabatlarini shakllantirish maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy aloqalar, investitsiyalar va savdo vazirligi O‘zbekiston Respublikasi Tashqi savdo vazirligi etib qayta tashkil qilindi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 28-yanvardagi Investitsiya va tashqi savdo sohasida boshqaruv tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi PF-5643-sonli farmoni ijrosi yuzasidan, shuningdek, chet el investitsiyalari keng jalb etilishini ta‘minlash hamda respublikaning tashqi savdo faoliyatini rivojlantirish bo‘yicha ishlar samaradorligini oshirish maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi huzurida chet el investorlarini ma‘lumotlar bilan ta‘minlash va huquqiy ko‘mak berish, shuningdek, yuzaga kelgan muammolarni hal etish, zaruriy hujjatlarni rasmiylashtirish bo‘yicha ularga xizmat ko‘rsatish uchun Xorijiy investitsiyalarni jalb etish agentligi; mahalliy xomashyo negizida yuqori qo‘shilgan qiymatli raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarishni yo‘lga qo‘yish uchun ilg‘or xorijiy texnologiyalarni izlab topish, jalb qilish va joriy etishga ko‘maklashish, ilmiy ishlanmalarni ekspertiza qilish, ularning miqyosini kengaytirish va tijoratlashtirishning samarali tizimini yaratish, ilg‘or

texnologiyalarni ishlab chiquvchi va joriy etuvchi korxonalarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini shakllantirish maqsadida Texnologik rivojlanish agentligi tashkil etildi¹¹.

Tashqi iqtisodiy aloqalarning kengayishi eksport va importda, xalqaro aukcion va savdolarida, chet el korxonalariga kiritiluvchi investitsiyalarda va nihoyat tovar va xizmatlar jahon bozorida namoyon bo'lib, ko'plab mamlakatlarda faoliyat ko'rsatuvchi hamda chet eldagi ishlab chiqarish va sotuv bo'linmalaridan foydalanuvchi transmilliy korporatsiyalar amalda butun jahon uchun ishlaydi. Bularning barchasi tovar va xizmatlarni mamlakat hududidan tashqarida sotish bo'yicha maxsus tadbirlar majmuasi-xalqaro marketing zaruratini yuzaga keltiradi. Xalqaro firmalarning ishlab chiqarish va tijorat faoliyati xorijiy mamlakatlarda ham tarqaladi hamda ular shu'ba korxonalarning mavjudligi, texnologik kooperatsiya va ixtisoslashuv, resurslar bazasining umumiyliги, boshqaruv va nazoratning markazlashuvi bilan tavsiflanadi.

Ushbu vazifani muvaffaqiyatli hal qilish uchun xalqaro marketing usullaridan – ishlab chiqarishni tashkil etish va tovar mahsulotlarini sotish kompleks tizimi, xalqaro bozor tadqiqotlari va prognozlash asosida muayyan xorijiy iste'molchilarning talab va ehtiyojlari, xohish-istaklari va odatlarini qondirish uchun xizmat ko'rsatishdan unumli foydalanish zarur.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, O'zbekistonda bozor munoasabatlarining rivojlanishi va u bilan bog'liq bo'lgan ko'plab korxonalar iqtisodiy faoliyatidagi o'zgarishlar tobora o'z mahsulotlarini eksport qilishga yo'naltiradi, shuningdek, boshqa mamlakatlardan tovarlarni import qilishga ixtisoslashgan savdo tashkilotlarining paydo bo'lishi, mamlakatimizdagi xo'jalik strukturalarining xalqaro mehnat taqsimotiga jalb etilishi – bularning barchasi, ayniqsa, korxona, tashkilot, bank va sug'urta kompaniyalarining ishlab chiqarish, sotuv va boshqaruv faoliyatini muvofiqlashtirish sohasida xalqaro marketing funksiyalari va usullarini yaxshi bilishni talab qiladi.

¹¹ O'zbekiston iqtisodiyot axborotnomasi, 629-son, 2018-yil.